

Het profiel van de seksuele pleger in de sport op basis van een slachtofferenquête¹

TINE VERTOMMEN^a
 JARL KAMPEN^b
 NICOLETTE SCHIPPER-
 VAN VELDHOVEN^c
 KASIA UZIEBLO^d
 FILIP VAN DEN EEDE^e

Panopticon, 39 (5), 407-419
 © 2018 Maklu | ISSN 0771-1409 | September 2018

- a Onderzoeker, Collaborative Antwerp Psychiatric Research Institute (CAPRI), Universiteit Antwerpen en bij de Expertisecel Toegepaste Forensische Psychologie, Thomas More Antwerpen (Corresp.: Tine.Vertommen@thomasmore.be)
- b Gastprofessor, Departement Epidemiologie en Medische Statistiek, Universiteit Antwerpen en Assistent professor, Biometris, Wageningen UR
- c Programmanager Research and Innovation, Nederlands Olympisch Comité en Nederlandse Sportfederatie (NOC*NSF) en Sportpedagogiek, Windesheim University of Applied Sciences
- d Hoofdlector, Expertisecel Toegepaste Forensische Psychologie, Thomas More Antwerpen en gastprofessor, Departement Experimenteel-Klinische en Gezondheidspsychologie, Universiteit Gent
- e Psychiatrator en medisch coördinator, Universitaire Ziekenhuisdienst Psychiatrie, Universitair Ziekenhuis Antwerpen (UZA) en hoofddocent, Collaborative Antwerp Psychiatric Research Institute (CAPRI), Universiteit Antwerpen

ABSTRACT

PROFILING SEXUAL OFFENDERS IN SPORT BASED ON A VICTIM SURVEY

Based on the reports of 578 Flemish and Dutch athletes, the current article reports on perpetrator characteristics of childhood sexual violence in sport. Using retrospective web survey design, information was gathered about the number as well as individual descriptive characteristics (sex, age, and role in the sport organization) of sexual perpetrators as retrospectively reported by the victim-respondents. This information was then clustered to provide an overview of the most common perpetrator profiles. Perpetrators are predominantly male peer athletes or other known persons in the sport organization, and not the coach. However, acts of sexual violence committed by a coach are significantly more severe than those committed by peer athletes. The presented findings shed new light on sexual offenders in sport, nuancing the predominant belief that the male coach as the main perpetrator while providing nuanced information that can be utilized to improve child protection and safeguarding initiatives in sport.

Keywords: childhood sexual violence, sport, perpetrator characteristics

Kernwoorden: seksueel grensoverschrijdend gedrag, sport, plegkerkenmerken

1. INTRODUCTIE

Sinds de jaren '90 is er op wetenschappelijk vlak steeds meer aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) in de sportsector. De eerste studies brachten voornamelijk seksuele intimidatie door mannelijke coaches van volwassen vrouwelijke sporters in beeld aan

1 Dit artikel is een herwerkte en vertaalde versie van het eerder verschenen artikel VERTOMMEN, T., KAMPEN, J., SCHIPPER-VAN VELDHOVEN, N., WOUTERS, K., UZIEBLO, K., & VAN DEN EEDE, F. (2017). Profiling perpetrators of interpersonal violence against children in sport based on a victim survey. *Child abuse & neglect*, 63, 172-182.

de hand van slachtofferinterviews (BRACKENRIDGE, 2001). Later werd er ook prevalentieonderzoek verricht om de grootte van het probleem in kaart te brengen en werd de blik verruimd naar alle vormen van SGG. De prevalentievoor seksuele intimidatie schommelt tussen 19 en 92% en voor seksueel misbruik tussen 2 en 49%. Een grootschalige prevalentieonderzoek uit 2014 schatte het voorkomen van SGG in de Vlaamse en Nederlandse sport in op 14% (VERTOMMEN et al., 2016). Verder onderzoek bracht aan het licht dat niet alleen meisjes en vrouwen, maar ook jongens en mannen slachtoffer zijn, en dat bepaalde kenmerken van de georganiseerde sport aanleiding kunnen geven tot het ontstaan van ongezonde machtsrelaties tussen coaches en sporters (MOUNTJOY et al., 2016). Het eerdergenoemde Vlaams-Nederlandse onderzoek toonde aan dat deze SGG ervaringen geassocieerd zijn met meer psychische problemen en een lagere levenskwaliteit in de volwassenheid (VERTOMMEN, KAMPEN, SCHIPPER-VAN VELDHOFEN, UZIEBLO & VAN DEN EEDE, 2018). In onderzoek en mediaberichtgeving komt de coach als pleger van SGG vaak aan bod. De vraag is of dit terecht is. Deze studie zoekt uit wie de plegers van SGG in de sport zijn.² Alvorens verder in te gaan op methode en resultaten van dit onderzoek geven we in het kort weer wat er tot nu toe hierover in de literatuur gevonden is.

2. ONDERZOEK NAAR PLEGERS VAN SGG IN DE SPORT: EEN STAND VAN ZAKEN

Hoewel er ondertussen in Europa een veertigtal studies verricht zijn naar seksueel, en bij uitbreiding gendergerelateerd, geweld in de sport (MERGAERT, ARNAUT, VERTOMMEN & LANG, 2016), is er maar beperkte aandacht voor de plegerkenmerken in deze context. Onderzoek naar SGG in de sport vond haar oorsprong in feministisch geïnspireerd onderzoek naar seksuele intimidatie op de werkvloer, waarbij de arbeidsvoorwaarden en genderongelijkheid geïdentificeerd werden (BRACKENRIDGE & FASTING, 2002). Genderongelijkheid ligt, volgens de feministische stroming, aan de basis van seksuele intimidatie door mannen in gezagsposities en treft voornamelijk vrouwen en minderheidsgroepen (KIRBY, GREAVES & HANKIVSKY, 2000; LENSKEYI, 1992). Deze insteek verklaart wellicht de eerder organisatiegerichte dan klinische invalshoek in het wetenschappelijk onderzoek. De pleger die belicht wordt in deze studies is steeds de mannelijke coach die een gezagspositie heeft ten aanzien van vrouwelijke sporters (FASTING & BRACKENRIDGE, 2009; FASTING, BRACKENRIDGE & KJØLBERG, 2013; SAND, FASTING, CHRONI & KNORRE, 2011).

Om informatie in te winnen over het profiel van de seksuele pleger in de sport, kunnen verschillende beschikbare bronnen geraadpleegd worden zoals justitiële gegevens over zedenzaken in de sport, berichtgeving in de media, registraties van gerapporteerde incidenten bij sportorganisaties en zelf-rapportage onderzoek bij slachtoffers van SGG in de sport.

Hoewel de toegang tot justitiële gegevens (i.e. vonnissen en arresten) vaak moeilijk is, geniet deze informatie de hoogste graad van geloofwaardigheid aangezien het dan gaat over 'bewezen' feiten die onderzocht zijn door politie en justitie (FASTING et al., 2013). De Deense onderzoeker TOFTEGAARD NIELSEN kon de gerechtelijke dossiers van 160 veroordeelde zedenplegers inzien en stelde vast dat alle plegers mannen waren met een gemiddelde leeftijd van 35 en de meerderheid als coach aangesteld was (TOFTEGAARD NIELSEN, 2004). Ook Noors onderzoek met hetzelfde type data leverde een gelijkaardige conclusie op (FASTING et al., 2013). Echter, rekening houdend met het grote *dark number* bij seksueel geweld en het kleine aantal aangiftes dat uiteindelijk tot een veroordeling leidt, moeten we ons afvragen of deze manier van dataverzameling bij 'de top van de ijsberg' zinvol is om een breder beeld te krijgen op de problematiek.

2 Deze studie werd gefinancierd door NOC*NSF en Sport Vlaanderen (2012/mvs/1; UA, 42/FAO2000/25/FFP130201)

Daar waar mediaberichten een lagere geloofwaardigheid hebben en vaak cruciale informatie ontbreken, bieden ze vaak wel een eerste zicht op de problematiek. BRACKENRIDGE en collega's onderzochten 159 Britse nieuwsartikels over seksueel kindermisbruik in de sport en vonden dat 98% van de plegers een mannelijke coach was (BRACKENRIDGE, BISHOPP, MOUSSALLI & TAPP, 2008). De beschreven pleger strategieën (intieme, agressieve en dominante interactiestijlen) vertonen duidelijk gelijkenissen met de gedragsanalyses van bepaalde types verkrachters en kindermisbruikers, maar zijn te summier uitgewerkt om patronen te schetsen.

Wetende dat de meeste incidenten van SGG in de sport nooit gerapporteerd worden bij media of justitie, kunnen ook incidentregistratieformulieren bij sportorganisaties een relevante informatiebron zijn. De kwaliteit van deze informatiebron is sterk afhankelijk van de accuraatheid van de ingevulde informatie. Bij een analyse van 132 zaken van kindermisbruik in het Britse voetbal stelden de onderzoekers vast dat 92% van de beschuldigten mannelijk was, waarvan 35% sportbegeleiders, 14% administratief personeel, 21% scheidsrechters en 7% sporters (BRACKENRIDGE, BRINGER & BISHOPP, 2005). Recenter onderzoek uit Groot-Brittannië naar SGG binnen verschillende sporttakken kwam tot gelijkaardige bevindingen (RHIND, McDERMOTT, LAMBERT & KOLEVA, 2015). De analyse van 323 gemelde incidenten in de periode 2001-2010 bij de Hulplijn Seksuele Intimidatie in de Sport (nu Vertrouwenspunt Sport) van het Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sportfederatie (NOC*NSF) toonde ook aan dat de meerderheid van de beschuldigten mannelijk is, tussen 31 en 50 jaar oud is. Bij ongeveer 1 op 8 incidenten was de pleger zelf een sporter. In 5% van de gevallen ging het over plegers die jonger waren dan 16, en in meer dan een kwart van de incidenten met zeer jonge slachtoffers (jonger dan 12), waren de plegers zelf ook jonger dan 16 (VERTOMMEN, SCHIPPER-VAN VELDHOVEN, HARTILL & VAN DEN EEDE, 2015).

Echter, wanneer zelf-rapportage onderzoek gebruikt wordt en sporters bevraagd worden over wie verantwoordelijk was voor het SGG dat ze ervoeren, levert dit een ander beeld op. Uit een onderzoek bij 356 Turkse sportsters bleek dat 40% van de slachtoffers toeschouwers aanduidt als plegers, en 33% andere sporters (GÜNDÜZ, SUNAY & KOZ, 2007), terwijl coaches maar bij 25% van de slachtoffers genoemd werden. In het onderzoek van RINTAUGU en collega's (2014) bij 339 Keniaanse universiteitsstudentes bleek de grootste groep plegers van SGG in de sport ook de toeschouwers te zijn (32%), alsook de medesporters (23%), en niet de coaches (8%). In het zelf-rapportage onderzoek van ELENDEU en UMEAKUKA (2011) bij Nigeriaanse sportstudentes waren het voor het overgrote deel de medesporters zelf die verantwoordelijk waren voor het SGG. In het onderzoek van ALEXANDER en collega's (2011) waarbij 6000 eerstejaarsstudenten uit de UK bevraagd werden, deed men dezelfde bevinding: medesporters en sporters uit andere teams zijn de meest gerapporteerde plegers van SGG in de georganiseerde sport.

Hoewel er de laatste jaren toenemende aandacht is voor SGG in de sport, blijven de onderzoeksmethoden zeer divers en gelimiteerd. Het gebrek aan accurate beschrijvende informatie vormt een obstakel bij het uitwerken van preventie. Dat er slechts een beperkt aantal studies inzoomen op de plegerkarakteristieken, en dat in zeer uiteenlopende contexten (cf. UK, Kenia en Turkije) maakt de vergelijking erg moeilijk. De enge focus op volwassen, mannelijke coaches als plegers van SGG is niet gelegitimeerd en zorgt ervoor dat ander plegercategorieën over het hoofd gezien worden. Een gedetailleerd zicht op de individuele kenmerken van zedenplegers in de sport kan ook meer inzicht verschaffen in de dynamieken van misbruikrelaties in de sport. Om een eerste stap hierin te zetten, heeft dit onderzoek als doel om de persoonskenmerken van plegers van SGG, alsook de impact van deze kenmerken op de ernst van het SGG, in kaart te brengen. Hiervoor wordt een steekproef van Vlaamse en Nederlandse volwassenen gebruikt die voor de leeftijd van 18 jaar SGG in de sport ervoeren (VERTOMMEN et al., 2016).

3. METHODE

Deze studie maakt gebruik van de data die gegenereerd werden in een grootschalige studie naar de prevalentie van grensoverschrijdend gedrag in de Nederlandse en Vlaamse sport (VERTOMMEN et al., 2016). De operationalisering van de concepten 'geweld' en '(seksueel) grensoverschrijdend gedrag' is problematisch en er zijn wereldwijd verschillende varianten die internationale vergelijkingen van prevalentie bemoeilijken. In onze studie baseerden we ons op het Verdrag voor de Rechten van het Kind (United Nations, 1989) waarin geweld in artikel 19 gedefinieerd wordt als: *“alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik, terwijl het kind onder de hoede is van de ouder(s), wettige voogd(en) of iemand anders die de zorg voor het kind heeft.”* Bij het operationaliseren van SGG werd een brede waaier aan seksueel (verbaal of non-verbaal) intimiderend gedrag (incl. communicatie), ongepaste aanrakingen, aanranding en verkrachting gebruikt.

De online vragenlijst bestond uit vier delen, startend met een algemeen gedeelte waarin de demografie en sportparticipatie voor de leeftijd van 18 jaar (i.e. discipline, tijdsbesteding, niveau) werd bevraagd. Daarna peilde de vragenlijst naar negatieve ervaringen tijdens het sporten op basis van 41 items: 14 over psychisch geweld, 11 over fysiek geweld en 17 over seksueel geweld. De SGG items variëren van *“je werd nagefloten of nageroepen”* en *“je was het onderwerp van seksisitsche grappen”*, over *“je werd buiten/tijdens het sporten aangeraakt op een manier die je ongemakkelijk deed voelen”* en *“iemand heeft je seksueel betast terwijl je dat niet wilde”*, tot *“iemand probeerde seks met je te hebben terwijl je dat niet wilde”*. Een overzicht van de 17 items die peilden naar SGG in de sport is opgenomen in het basisartikel (VERTOMMEN et al., 2016).

De ernst van het SGG werd geoperationaliseerd door een combinatie van een geobjectiveerde inschatting van de ernst bij eenmalig voorkomen en de zelf-gerapporteerde frequentie van de ervaring. Een expertgroep van 28 Vlaamse en Nederlandse professionals in kindermishandeling gaf elk van de items een score (laag, midden, hoog) waarna de modus gebruikt werd en gecombineerd werd met de zelf-gerapporteerde frequentie. De items die incidenten beschreven met de laagste frequentie en ernst, werden gecategoriseerd als 'mild SGG'. Items met een matige ernst en een frequentie van meer dan eenmalig werden als 'matig SGG' gecategoriseerd. Tenslotte worden de meest ernstige items, ongeacht hun frequentie, alsook de matige incidenten die 'regelmatig of vaak' ervaren werden gecategoriseerd als 'zwaar SGG'. Die laatste categorie stemt grotendeels overeen met de juridische kwalificaties van aanranding van de eerbaarheid en verkrachting.³ De studie werd goedgekeurd door de Commissie voor Medische Ethiek van de Universiteit Antwerpen en het Universitair Ziekenhuis Antwerpen (dossier 13/44/430).

De dataverzameling en steekproeftrekking werden in samenwerking met GfK Benelux uitgevoerd met gebruik van hun longitudinaal panel. Het panel is samengesteld uit een representatieve gelegenheidssteekproef van de internetpopulatie in België en Nederland. De panelleden werden, na een pre-screening op sportdeelname voor de leeftijd van 18 jaar, via e-mail uitgenodigd voor deelname aan het onderzoek. Wanneer men aan de inclusiecriteria voldeed (sportparticipatie in Nederland of Vlaanderen voor de leeftijd van 18 jaar, Nederlandstalig en een huidige leeftijd tussen 18 en 50 jaar), ontving men de informatie over het onderzoek, een link naar een website met achtergrondinformatie, een verwijzing naar hulpverleningsinstanties in Vlaanderen en Nederland en een link naar de eigenlijke

3 Voor meer details over het scoresysteem, de operationalisering en de validering van de vragenlijst verwijzen we naar het basisartikel (VERTOMMEN et al., 2016).

vragenlijst. Enkel wanneer de respondent zich akkoord verklaarde met de *informed consent*, kon overgegaan worden tot de vragenlijst. De deelnemer had op elk moment de mogelijkheid om de vragenlijst te pauzeren of definitief te stoppen. Geen enkele vraag moest verplicht beantwoord worden, gezien de gevoeligheid van het thema.

Indien de deelnemer ervaringen met SGG rapporteerde, werden bijkomende vragen gesteld over de aanvangsleeftijd, duur, onthulling en de pleger (VERTOMMEN et al., 2017). Hierbij werd de deelnemer gevraagd om zich te focussen op het voor hem/haar meest ernstige incident (of reeks van gerelateerde incidenten, aangezien we ervan uit gingen dat het mogelijk was dat een deelnemer meer dan één (verschillende) ervaring had met SGG. De vragen over de pleger werden zo eenvoudig mogelijk gesteld: wie deed dit (antwoordmogelijkheden: een teamgenoot, een andere sporter, een coach of sportbegeleider, een andere volwassene in de sportvereniging, een supporter of toeschouwer, iemand anders die ik kende, iemand die ik niet kende)? Was er meer dan één persoon betrokken (antwoordmogelijkheden: één, twee, drie of meer)? Waren het man(nen), vrouw(-en), of zowel man(-nen) als vrouw(-en)? Welke leeftijd had deze perso(n)en(en) destijds? Aangezien het om herinneringen uit hun jeugd ging, vroegen we de deelnemers geen exacte, maar een relatieve leeftijd van de pleger volgens deze antwoordmogelijkheden: veel jonger dan ik, jonger dan ik, ongeveer mijn leeftijd, ouder dan ik, veel ouder dan ik, ik weet het niet meer. Op deze manier verzamelden we volgende informatie over de pleger: aantal, geslacht, leeftijd en relatie tot het slachtoffer.

De totale dataset bestond uit 4043 Nederlandse en Vlaamse volwassenen die als kind op een georganiseerde manier aan sport deden. Hiervan woonde 51% in Vlaanderen en 55% was vrouw. Ongeveer 16% van de respondenten was laaggeschoold (geen diploma of enkel lager middelbaar), 42% had een diploma middelbaar onderwijs en 42% van de respondenten genoot een hogere opleiding (Bachelor of Master). De meerderheid van de respondenten (69%) was voor de leeftijd van 18 jaar actief in meer dan één georganiseerde sport en bijna alle respondenten waren destijds lid van een minstens één sportvereniging. In mindere mate namen de respondenten deel aan andere vormen van georganiseerde sport zoals sportkampen of waren ze lid van commerciële sportaanbieders (i.e. fitness centra). Ongeveer een derde van de steekproef was enkel actief als recreant. De overige respondenten waren actief in competitie sport, waarbij 3% op internationaal niveau aan sport deed. Ongeveer 5% van de respondenten nam deel aan sportactiviteiten voor personen met een beperking.⁴

Dit onderzoek poogt de plegerkenmerken van SGG in de sport te clusteren tot een profiel om zo tot een gedetailleerder beeld te komen. Hiervoor worden drie analysetechnieken gebruikt. We gebruiken mozaïek plots (FRIENDLY, 1994; HARTIGAN & KLEINER, 1981) om de plegerkenmerken visueel in kaart te brengen op twee dimensies (geslacht en positie; leeftijd en positie). De mozaïek plots zijn een grafische voorstelling van een tweewegs frequentietabel waarbij de oppervlakte van de rechthoeken proportioneel is aan de frequentie. Chikwa-draattoetsen werden gebruikt om na te gaan of plegerkenmerken verschilden naar gelang het geslacht van het slachtoffer. Ten tweede werd de impact van de plegerkenmerken op de ernst van het SGG gemeten aan de hand van multivariate ordinale logistische regressie-analyses waarbij het geslacht, de positie en het aantal plegers alsook het geslacht van het slachtoffer opgenomen werden. Tenslotte werden de statistisch relevante plegerkenmerken als input gebruiken voor de constructie van plegerprofielen, samengesteld uit aantal, geslacht en positie. Op die manier kon een rangschikking gemaakt worden van de meest voorkomende plegerprofielen van SGG in de sport. Het significantieniveau werd vastgelegd op 1% bij alle analyses, die uitgevoerd werden met IBM SPSS versie 23.

4 Gedetailleerde informatie over de socio-demografie en sportparticipatie is terug te vinden in het basisartikel. In deze steekproef rapporteerde 14,3% van de deelnemers (n=578) op z'n minst één ervaring met SGG in de sport. Daarvan was 59% wonende in Vlaanderen en 66% vrouw.

4. RESULTATEN

4.1 Aantal, geslacht en positie van de plegers

Een aanzienlijk groot deel van de gerapporteerde SGG ervaringen betrof meer dan één pleger (56%) (zie Tabel 1). Hierbij worden geen significante verschillen gerapporteerd tussen mannelijke en vrouwelijke slachtoffers ($n = 578$; $\chi^2 = 6.04$; $df = 1$; $p > .01$).

Meer dan driekwart van de slachtoffers geeft aan dat de pleger(s) mannelijk is (zijn) (Tabel 1). Een zesde van de slachtoffers geeft aan dat er bij de SGG incidenten zowel mannelijke als vrouwelijke plegers betrokken waren. Ook hierbij werden geen verschillen gevonden tussen mannelijke en vrouwelijke slachtoffers ($n = 573$; $\chi^2 = 4.00$; $df = 2$; $p > .01$).

Zowel bij mannen als vrouwen is de pleger van SGG meestal een sporter of andere bekende in de sportomgeving (Tabel 1). Slechts in kleinere aantallen wordt de coach gerapporteerd als pleger van het SGG. Bij mannen is dat vaker zo dan bij vrouwen ($n = 381$; $\chi^2 = 14.71$; $df=1$; $p > .01$).

TABEL 1. PLEGERKENMERKEN VAN SGG IN DE SPORT⁵

		Vrouwelijke slachtoffers	Mannelijke slachtoffers	Totaal
		n (%)	n (%)	n (%)
Aantal plegers	Eén	180 (47.2)	72 (36.5)	252 (43.6)
	Meerdere	201 (52.8)	125 (63.8)	326 (56.4)
Geslacht van de pleger(s)	Mannelijk	298 (78.8)	140 (71.8)	438 (76.4)
	Vrouwelijk	29 (7.7)	23 (11.6)	52 (9.1)
	Beide	51 (13.5)	32 (16.4)	83 (14.5)
Positie van de pleger(s) ⁶	Coach	84 (22.0)	18 (9.2)	102 (17.7)
	Sporter	138 (36.2)	84 (42.9)	222 (38.5)
	Bekende andere	137 (38.5)	90 (47.1)	227 (41.5)
	Onbekende andere	101 (26.5)	39 (19.9)	140 (24.3)

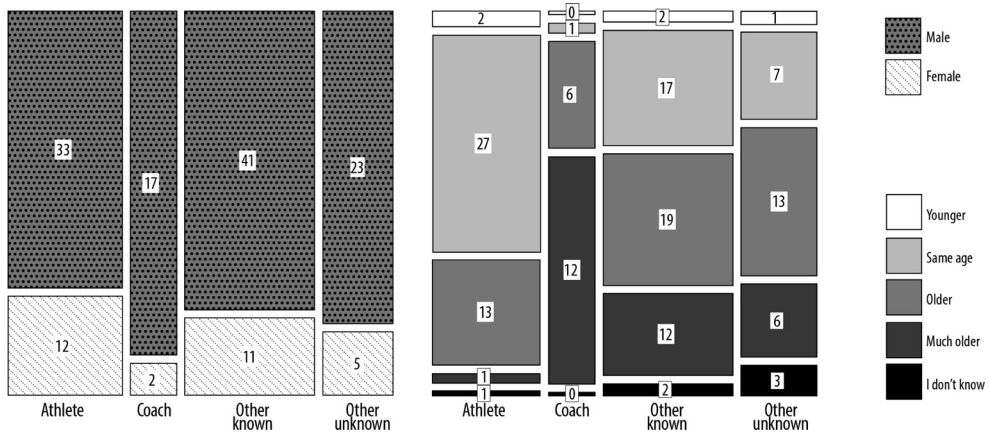
4.2 Verband tussen het geslacht, de leeftijd en de positie van de pleger

In Figuur 1 wordt de relatie tussen het geslacht en de positie van de pleger enerzijds, en de leeftijd en de positie anderzijds voorgesteld. Wanneer een slachtoffer zowel mannelijke als vrouwelijke plegers rapporteerde, werden deze in beide categorieën meegeteld, waardoor de som van de percentuele aandelen meer dan 100% is. Andere (bekende) personen in de sportomgeving worden door de helft van de slachtoffers aangeduid als pleger van SGG. Hierbij gaat het over bestuursleden, scheidsrechters, zaalwachters, ander personeel in de sportvereniging, sportartsen, kinesisten, andere (para-)medische professionals. Bij 43% van de slachtoffers is (één van) de pleger(s) een sporter, terwijl dat slechts bij 19% van de slachtoffers een coach is.

5 Het totaal aantal respondenten varieert als gevolg van een klein aantal *item non-responders*.

6 Op basis van de 318 respondenten die SGG rapporteerden en aangaven welke positie de pleger(s) vervulde(n). Het totaal loopt op tot meer dan 100% aangezien een pleger meerdere functies kan vervullen in de sportorganisatie en een respondent meer dan één pleger (uit verschillende categorieën) kan aanduiden.

Wanneer we kijken naar de relatie tussen de positie en de leeftijd van de plegger, dan zien we dat de meest prevalentie plegergroep sporters uit dezelfde leeftijdsgroep als het slachtoffer zijn (27%) (Figuur 1). Minder dan een vijfde (18%) rapporteerde dat het om een oudere of veel oudere coach ging. Dit aandeel is kleiner dan het totale aandeel van onbekende plegers (30%) waartoe sporters, bezoekers of toevallige voorbijgangers behoren.

FIGUUR 1. MOZAIËK PLOT VAN DE PLEGERKENMERKEN VAN SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG IN DE SPORT

4.3 Verband tussen de positie van de plegger en het sportniveau van het slachtoffer

De deelnemers rapporteerden hun hoogste sportniveau bereikt voor de leeftijd van 18 jaar (i.e. recreatief, lokaal competitief, regionaal, nationaal, internationaal). Wanneer we deze informatie kruisen met de positie van de plegger, zien we dat sporters op nationaal niveau minder vaak een 'andere bekende' aanduiden als seksuele plegger, dan de sporters op een ander niveau ($N = 529$; $\chi^2 = 19.79$; $df = 4$; $p < .01$). Er werd geen significant verschil gevonden bij coach plegers.

4.4 Impact van pleggerkenmerken op de ernst van het SGG

De ordinale logistische regressie die de impact van de positie, het geslacht en het aantal plegers alsook het geslacht van het slachtoffer op de ernst van het SGG onderzocht, wordt weergegeven in Tabel 2. Daaruit blijkt dat het SGG gepleegd door een coach significant ernstiger is dan de incidenten waar geen coach bij betrokken is. Ook wanneer er meer dan één plegger vermeld wordt, zijn de ervaringen significant ernstiger dan wanneer er één plegger is. Het geslacht van het slachtoffer heeft geen impact op de ernst van de ervaring.

TABEL 2. ORDINALE LOGISTISCHE REGRESSIE: IMPACT VAN DE PLEGERKENMERKEN OP DE ERNST VAN HET SEKSUEEL GEWELD

		SGG (<i>n</i> =529)			
		OR	95% CI		<i>p</i>
			Onder	Boven	
Geslacht van de pleger	Mannelijk ⁷				
	Vrouwelijk	0.909	0.497	1.662	0.756
	Beide	0.851	0.511	1.419	0.536
Positie van de pleger	Coach	1.733	1.061	2.828	0.028
	Sporter	0.989	0.641	1.527	0.962
	Bekende andere	1.651	1.102	2.473	0.015
	Onbekende andere	1.077	0.670	1.732	0.760
Aantal plegers	Eén ^a				
	Meerdere	1.696	1.128	2.549	0.011
Geslacht van het slachtoffer	Mannelijk ^a				
	Vrouwelijk	1.247	0.872	1.784	0.227

TABEL 3. MEEST VOORKOMENDE PLEGERPROFIELEN VAN SGG IN DE SPORT

Plegerprofielen ⁸	Vrouwelijke slachtoffers				Mannelijke slachtoffers			
	Mild	Matig	Ernstig	Totaal	Mild	Matig	Ernstig	Totaal
	n (rij %)			n (%)	n (rij %)			n (%)
1 Meerdere mannelijke anderen	1 (1.5)	41 (61.2)	25 (37.3)	67 (18.7)	2 (5.7)	17 (48.6)	16 (45.7)	35 (19.6)
2 Eén mannelijke andere	17 (23.0)	27 (36.5)	30 (40.5)	74 (20.6)	4 (14.8)	10 (37.0)	13 (48.1)	27 (15.1)
3 Eén mannelijke coach	8 (14.3)	30 (53.6)	18 (32.1)	56 (15.6)	1 (10.0)	4 (40.0)	5 (50.0)	10 (5.6)
4 Meerdere mannelijke sporters	0 (0.0)	14 (58.3)	10 (41.7)	24 (6.7)	2 (6.3)	21 (65.6)	9 (28.1)	32 (17.9)
5 Eén mannelijke sporter	10 (33.3)	9 (30.0)	11 (36.7)	30 (8.4)	6 (28.6)	8 (38.1)	7 (33.3)	21 (11.7)
6 Meerdere vrouwelijke sporters en anderen	0 (0.0)	14 (56.0)	11 (44.0)	25 (7.0)	0 (0.0)	6 (60.0)	4 (40.0)	10 (5.6)
7 Meerdere sporters en anderen van beide geslachten	0 (0.0)	12 (63.2)	7 (36.8)	19 (5.3)	0 (0.0)	2 (33.3)	4 (66.7)	6 (3.4)
8 Meerdere anderen van beide geslachten	1 (7.7)	10 (76.9)	2 (15.4)	13 (3.6)	1 (8.3)	7 (58.3)	4 (33.3)	12 (6.7)
9 Meerdere sporters van beide geslachten	0 (0.0)	9 (64.3)	5 (35.7)	14 (3.9)	0 (0.0)	4 (57.1)	3 (42.9)	7 (3.9)
10 Andere profielen	2 (5.4)	20 (54.1)	15 (40.5)	37 (10.3)	4 (21.1)	7 (36.8)	8 (42.1)	19 (10.6)
Totaal	39 (10.9)	186 (51.8)	134 (37.3)	359 (100.0)	20 (11.2)	86 (48.0)	73 (40.8)	179 (100.0)

⁷ Referentie categorie.

⁸ De plegerprofielen zijn gerangschikt op de totale frequentie van voorkomen.

4.5 Plegerprofielen

De ordinale regressieanalyse gaf geen eenduidig beeld over de seksuele pleger in de sport. Op basis van drie gekende kenmerken, construeerden we pleger profielen: aantal, geslacht en positie in de sportvereniging. De variabele leeftijd bleek overbodig aangezien deze grotendeels vervat zit in de variabele 'positie', en werd bijgevolg niet opgenomen in de constructie. Om het aantal profielen te beperken werd de variabele 'aantal' gehercodeerd naar 2 categorieën (één, meerdere) en 'rol' in drie (sporter, coach, andere). Zo werden er 27 profielen gebouwd, e.g. 'één mannelijke sporter', 'meerdere mannelijke en vrouwelijke anderen'. De meest voorkomende plegerprofielen worden opgelijst in Tabel 3.

De meest voorkomende profielen voor vrouwelijke slachtoffers waren 'één mannelijke andere' (20.6%), 'meerdere mannelijke anderen' (18.7%) en 'één mannelijke coach' (15.6%). Bij mannelijke slachtoffers werden 'meerdere mannelijke anderen' (19.6%), 'meerdere mannelijke sporters' (17.9%) en 'één mannelijke andere' (15.1%) het meest als pleger gerapporteerd als pleger.

5. DISCUSSIE

Op basis van de 578 Nederlandse en Vlaamse volwassenen die ervaringen met SGG in de sport voor de leeftijd van 18 jaar rapporteerden, analyseerden we de kenmerken van de pleger (aantal, geslacht, leeftijd en positie in de sportvereniging) die we combineerden in plegerprofielen. Uit de analyses bleek dat er meerdere profielen in beeld kwamen. Een aanzienlijk deel van de slachtoffers (bijna 57%) rapporteerde meer dan één pleger. Daarnaast was de grote meerderheid van de seksuele plegers mannelijk. Dit is conform de algemene literatuur over seksuele delinquentie die stelt dat vrouwen minder seksueel delictgedrag stellen (CHESNEY-LIND & PASKO, 2003). Daarenboven is bijna driekwart van de volwassenen werkzaam in de sport als sportbegeleider of bestuurder mannelijk, waardoor de blootstelling aan mannen in de sport groter is dan aan vrouwen (OOMENS & VAN DER LINDEN, 2015; Vlaamse Trainersschool, 2015). Een derde vaststelling is dat het aandeel van sporters en dus vaak leeftijdsgenoten bij de plegers groter is dan verwacht. Enkele recente studies hadden dit ook reeds aangehaald (ALEXANDER et al., 2011; ELENDU & UMEAKUKA, 2011; GÜNDÜZ et al., 2007). Dit kan te wijten zijn aan de tijd die sporters samen spenderen en de hechte relaties die vaak ontstaan (ELENDU & UMEAKUKA, 2011). Ten vierde toonde deze studie aan dat de impact van de SGG ervaring in verband staat met het aantal plegers. Aangezien onze ernstclassificatie onder meer de frequentie van de ervaring mee in beschouwing nam, is het aannemelijk dat meerdere plegers leiden tot meerdere ervaringen en daardoor ook een hogere inschatting van de ernst.

Het relatief kleine aandeel coaches bij de seksuele plegers is opmerkelijk en staat in contrast met de getuigenissen van SGG in de sport die sinds 2017, onder impuls van gelijkwaardige getuigenissen in het VK, de VSA en Canada, publiek bekend werden in Nederland en Vlaanderen. In elk van deze getuigenissen was de persoonlijke coach de pleger van het seksueel (kinder-)misbruik. We zien hiervoor twee verklaringen: enerzijds hanteren we in deze studie een bredere definitie, die naast seksueel kindermisbruik, ook mildere vormen van SGG betreft (o.a. verbale seksuele intimidatie), terwijl het in de eerder vermelde getuigenissen veeleer over het uiterste van het continuüm gaat. Dit kan betekenen dat slachtoffers eerder de moed vinden om publiek te getuigen wanneer men (zijzelf, hun omgeving, justitie...) overtuigd is van de objectieve ernst van de ervaring. De angst om niet geloofd of niet ernstig genomen te worden kan wellicht groter zijn bij ervaringen aan de milde kant van het spectrum. Anderzijds weten we ook dat SGG gepleegd door leeftijdsgenoten (en dus

in deze context de medesporters) minder geproblematiseerd wordt en zowel door het slachtoffer, de omgeving als onze maatschappij minder snel als seksueel delictgedrag bestempeld zal worden. Deze bewoordingen werden niet gebruikt in de online vragenlijst, waardoor we wel de mogelijkheid lieten om dit soort ervaringen te rapporteren. Gelet op de brede definitie en de hoge prevalentie van SGG in deze studie (14%) lijkt dit onderzoek meer SGG ervaringen gecapteerd te hebben dan de officiële aangiftes bij justitie, hulpverlening en de sportsector.

'Anderen' in de sportorganisatie zijn verantwoordelijk voor een groot deel van het SGG ten aanzien van sportende kinderen. Hierbij gaat het over elke mogelijke andere persoon dan de coaches en de sporters zelf. Ook GÜNDÜZ en collega's (2007) en RINTAUGU en collega's (2014) toonden aan dat onder andere toeschouwers vaker SGG plegen. Daarnaast kunnen we hierbij ook denken aan andere mensen in de entourage van sporters zoals (para-)medische staf, bestuurders en faciliterend personeel. Daar waar eerdere studies voornamelijk focusten op seksuele intimidatie door mannelijke coaches ten aanzien van vrouwelijke sporters, hebben recentere studies die een bredere definitie van SGG hanteerden, duidelijk aangetoond dat sporters zelf vaak verantwoordelijk zijn voor het SGG (ALEXANDER et al., 2011; ELENDU & UMEAKUKA, 2011).

In deze studie werd voor de eerste keer onderzocht of plegerkenmerken ook impact hebben op de ernst van het SGG en we stelden vast dat incidenten gepleegd door coaches of andere bekende volwassenen in de sportvereniging ernstiger waren dan incidenten gepleegd door sporters of onbekenden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de hiërarchische gezagsrelatie tussen de coach of ander kaderlid en sporter een vruchtbare voedingsbodem creëert voor *grooming* of machtsmisbruik waardoor de gedragingen langer onder de radar blijven, intenser en langduriger kunnen zijn dan wanneer het SGG zich stelt tussen leeftijdsgenoten. Op die manier kan er makkelijker een langdurigere misbruikrelatie ontstaan die kan uitmonden in ernstig seksueel geweld.

5.1 Implicaties voor preventiebeleid

Voor het verschijnen van deze studie was onze kennis over SGG in de Vlaamse en Nederlandse sport beperkt tot de (zeldzame) getuigenissen in de media. Daarbij worden enkel oudere, mannelijke coaches beschreven als pleger van het SGG ten aanzien van de jonge sporter. Ook bij de recente golf aan getuigenissen en gemediatiseerde strafzaken in binnen- en buitenland is de pleger in de meeste gevallen de persoonlijke coach van het slachtoffer. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de eerste preventiemaatregelen zich voornamelijk op deze plegergroep richten. Twee maatregelen die ingevoerd zijn in de Nederlandse sport, de gedragscode voor sportbegeleiders en het overleggen van de Verklaring Omtrent Gedrag (Nederlandse variant van het uittreksel van het Belgisch strafregister) bij aankomende sportbegeleiders, zijn er uitsluitend op gericht om het risico bij coaches terug te dringen. Preventie van SGG bij sporters onderling kreeg tot dusver veel minder aandacht in het beleid.

Ook mediaberichtgeving bij strafzaken draagt bij aan het clichébeeld dat de seksuele pleger in de sport een oudere, mannelijke coach is. Het voorleggen van het uittreksel strafregister is op die assumptie, en die van het tegengaan van recidive, gebouwd, maar dit wordt door voorliggende cijfers tegengesproken. We hebben er dan ook baat bij om het huidige arsenaal aan preventiemaatregelen grondig te herzien en daarbij voldoende aandacht te besteden aan andere plegercategorieën, zoals de jonge sporters zelf en de bredere entourage van de sporters. In plaats van enkel de coach te viseren als potentiële pleger, is het zinvoller om kwalitatieve bewustwordings- en educatieve programma's voor coaches te ontwikkelen waarin ze beter opgeleid worden in het signaleren van grensoverschrijdend gedrag binnen hun sportersgroep.

Bewustmakingscampagnes en initiatieven richten zich idealiter op alle verschillende stakeholders in de sportorganisatie: coaches, bestuurders, ouders, toeschouwers en sporters van alle leeftijden, disciplines en niveaus. Voorlichting en informatieverschaffing zorgt voor empowerment van sporters en omstaanders, zal de sociale controle vergroten en verlaagt het taboe en de drempel om te melden. In Vlaanderen lanceerde Minister van Sport MUYTERS daarom zijn verstrengde aanpak ter preventie van SGG in de sport door elke sportfederatie te verplichten om een kwaliteitsbeleid met voldoende aandacht voor preventieve, reactieve, repressieve en curatieve maatregelen te implementeren (MUYTERS, 2018).

5.2 Beperkingen, toekomstig onderzoek en aanbevelingen

Deze studie is uitsluitend gebaseerd op de informatie die ons door slachtoffers van SGG in de sport retrospectief gerapporteerd werd. Dit type informatie is subjectief, kan gevoelig zijn voor 'recall bias' (i.e. een systematische vertekening die veroorzaakt wordt door verschillen in accuraatheid of volledigheid van de herinnering) en is dus niet noodzakelijk een correcte afspiegeling van de realiteit. Echter, retrospectieve zelf-rapportage is voldoende betrouwbaar om deze materie te bevragen (HARDT & RUTTER, 2004). Daarnaast is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat het hier gaat over de kenmerken van mensen die beschuldigd worden van SGG door diegenen die het gedrag ondergingen, en dus niet over mensen die voor zedendelicten zijn veroordeeld door een rechtbank.

De verzamelde informatie van de plegers is eerder beperkt en descriptief. Andere informatiebronnen, zoals behandelingsdossiers van of diepte-interviews met seksuele plegers in de sport zouden ons toelaten om een meer diepgaand beeld te vormen van het psychologisch profiel, criminogenese, risicofactoren en delictpaden.

Ook focust deze studie veeleer op de individuele kenmerken van de plegers. Hoewel het erg belangrijk is om deze pleger-slachtoffer dynamiek in kaart te brengen, mag dit ons niet weerhouden om naar de bredere sportcontext te kijken waarbinnen dit gedrag zich stelt. Verschillende studies toonden reeds aan dat SGG in de sport niet alleen een interpersoonlijk fenomeen is, maar ook socio-culturele aspecten heeft (BRACKENRIDGE, 2001). Toevoeging van informatie op micro-, maar ook meso- en macroniveau is cruciaal om de plegerprofielen te verfijnen.

Tenslotte, aangezien de duurtijd van sportdeelname niet gekend is, kunnen we de termijn van de blootstelling aan het SGG niet nagaan. Echter, gezien de grootte en de representativiteit van de steekproef, kunnen we ervan uitgaan dat een grote variatie aan sporters van verschillende niveaus, frequentie en intensiteit vertegenwoordigd zijn in deze studie.

Als eerste studie die de plegerkarakteristieken van SGG in de sport in kaart brengt, dient deze studie vooral als een aanzet tot verder onderzoek. Een diepteanalyse van alle beschikbare informatiebronnen, hoewel elk met zijn beperkingen, zal ons meer inzichten verschaffen. De beschikbare casusinformatie van SGG in de sport, verzameld bij de Vlaamse hulplijn 1712, Child Focus, het Kinderrechtencommissariaat, de (koepel-)sportfederaties en het Centrum Ethiek in de Sport bevatten (wellicht summier) cruciale gegevens. De vraag is of de informatie systematisch geregistreerd en bewaard wordt en of het mogelijk is om deze informatie te centraliseren en beschikbaar te maken voor onderzoeksdoeleinden. Zelfs wanneer de verzamelde informatie beperkt blijft, kan ze bijdragen aan het in kaart brengen van criminele en niet-criminele SGG gedragingen.

In haar consensus statement "*Harassment and non-accidental harm in sport*" deed het Internationaal Olympisch Comité een sterk appèl op internationale sportfederaties en nationale olympische comités om een registratie- en responsstelsel te installeren waarin vermoedens en klachten van SGG in de sport efficiënt geregistreerd en gemonitord kunnen worden (MOUNTJOY et al., 2016). Mochten onderzoekers inzage krijgen in deze databases, dan

kan kennisoverdracht bi-directioneel worden, wat een *evidence-based* aanpak van geweld in de sport zal faciliteren.

REFERENTIES

- ALEXANDER, K., STAFFORD, A., & LEWIS, R. (2011). *The experiences of children participating in organised sport in the UK*. Edinburgh: Dunedin Academic Press.
- BRACKENRIDGE, C. H. (2001). *Spoilsports: Understanding and preventing sexual exploitation in sport*. London: Routledge.
- BRACKENRIDGE, C. H., BISHOPP, D., MOUSSALLI, S., & TAPP, J. (2008). The characteristics of sexual abuse in sport: A multidimensional scaling analysis of events described in media reports. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6(4), 385–406.
- BRACKENRIDGE, C. H., BRINGER, J. D., & BISHOPP, D. (2005). Managing cases of abuse in sport. *Child Abuse Review*, 14(4), 259–274.
- Brackenridge, C. H., & Fasting, K. (2002). Sexual harassment and abuse in sport: the research context. *Journal of Sexual Aggression*, 8(2), 3–15.
- CHESNEY-LIND, M., & PASKO, L. (2003). *The female offender: Girls, women and crime* (3rd ed.). Los Angeles: Sage.
- ELENDU, I. C., & UMEAKUKA, O. A. (2011). Perpetrators of sexual harassment experiences by athletes in southern Nigerian universities. *South African Journal for Research in Sport Physical Education and Recreation*, 33(1), 53–63.
- FASTING, K., & BRACKENRIDGE, C. H. (2009). Coaches, sexual harassment and education. *Sport Education and Society*, 14(1), 21–35.
- FASTING, K., BRACKENRIDGE, C. H., & KJØLBERG, G. (2013). Using court reports to enhance knowledge of sexual abuse in sport. *Scandinavian Sport Studies Forum*, 4, 49–67.
- FRIENDLY, M. (1994). Mosaic displays for multi-way contingency tables. *Journal of the American Statistical Association*, 89(425), 190–200.
- GÜNDÜZ, N., SUNAY, H., & KOZ, M. (2007). Incidents of sexual harassment in Turkey on elite sportswomen. *The Sport Journal*, 10, 1–10. Verkregen op 1 oktober 2018, via <http://thesportjournal.org/article/incidents-of-sexual-harassment-in-turkey-on-elite-sportswomen/>
- HARDT, J., & RUTTER, M. (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: Review of the evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(2), 260–273.
- HARTIGAN, J. A., & KLEINER, B. (1981). Mosaics for contingency tables. In W. F. EDDY (Ed.), *Computer Science and Statistics: Proceedings of the 13th Symposium on the Interface* (pp. 268–273). New York: Springer-Verlag.
- KIRBY, S., GREAVES, L., & HANKIVSKY, O. (2000). *The Dome of Silence: Sexual Harassment and Abuse in Sport*. Halifax: Fernwood Publishing.
- LENSKYI, H. (1992). Unsafe at home base: Women's experiences of sexual harassment in university sport and physical education. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 1(1), 19–34.
- MERGAERT, L., ARNAUT, C., VERTOMMEN, T., & LANG, M. (2016). *Study on gender-based violence in sport*. Brussels: European Commission.
- MOUNTJOY, M., BRACKENRIDGE, C. H., ARRINGTON, M., BLAUWET, C., CARSKA-SHEPPARD, A., FASTING, K., ... & BUDGETT, R. (2016). The IOC Consensus Statement: Harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 50, 1019–1029.
- MUYTERS, P. (2018). 6 maatregelen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Verkregen op 1 oktober 2018, via <https://www.philippemuyters.be/nieuws/6-maatregelen-tegen-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag>.

- OOMENS, M., & VAN DER LINDEN, J. (2015). *Sportkadermonitor 2015*. Utrecht. Verkregen op 1 oktober 2018, via <http://www.nocnsf.nl/sportkadermonitor>.
- RHIND, D., McDERMOTT, J., LAMBERT, E., & KOLEVA, I. (2015). A Review of Safeguarding Cases in Sport. *Child Abuse Review*, 24(6), 418–426.
- RINTAUGU, E. G., KAMAU, J., AMUSA, L. O., & TORIOLA, A. L. (2014). The forbidden acts : Prevalence of sexual harassment among university female athletes. *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance*, 20(3), 974–990.
- SAND, T. S., FASTING, K., CHRONI, S., & KNORRE, N. (2011). Coaching behavior: Any consequences for the prevalence of sexual harassment? *International Journal of Sports Science & Coaching*, 6(2), 229–241.
- TOFTEGAARD NIELSEN, J. (2004). *Idrættens Illusoriske Intimitet*. Copenhagen: Kobenhavns Universitet.
- United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Geneva. Verkregen op 1 oktober 2018, via <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.
- VERTOMMEN, T., KAMPEN, J., SCHIPPER-VAN VELDHOVEN, N., UZIEBLO, K., & VAN DEN EEDE, F. (2018). Severe interpersonal violence against children in sport: Associated mental health problems and quality of life in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 76, 459–468.
- VERTOMMEN, T., KAMPEN, J., SCHIPPER-VAN VELDHOVEN, N., WOUTERS, K., UZIEBLO, K., & VAN DEN EEDE, F. (2017). Profiling perpetrators of interpersonal violence against children in sport based on a victim survey. *Child Abuse & Neglect*, 63, 172–182.
- VERTOMMEN, T., SCHIPPER-VAN VELDHOVEN, N., HARTILL, M. J., & VAN DEN EEDE, F. (2015). Sexual harassment and abuse in sport: The NOC*NSF helpline. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(7), 822–839.
- VERTOMMEN, T., SCHIPPER-VAN VELDHOVEN, N., WOUTERS, K., KAMPEN, J. K., BRACKENRIDGE, C. H., RHIND, D. J. A., ... & VAN DEN EEDE, F. (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse and Neglect*, 51, 223–236.
- Vlaamse Trainersschool. (2015). *Jaarverslag 2015*. Brussel.